

ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Димидюк Катерина Дмитрівна - здобувач Науково-дослідного інституту публічного права

УДК 342.9

Статтю присвячено дослідженню адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності. Ґрунтуючись на теоретичних доробках вчених-адміністративістів та аналізуючи доктринальні положення щодо тлумачення таких понять, зокрема, як: «підприємництво»; «підприємницька діяльність»; «об'єкт адміністративно-правового регулювання»; «адміністративно-правове регулювання», у статті запропоноване авторське визначення поняття «адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності». Обґрунтовано, що суспільні відносини між суб'єктами підприємницької діяльності та суб'єктами публічної діяльності – є предметом вивчення науки адміністративного права, а підприємницька діяльність – є об'єктом впливу адміністративно-правового регулювання. Запропоновано авторське визначення поняття «підприємницька діяльність» та розкрито його сутність, як одного із видів самостійної, запровадженої фізичною або юридичною особою на власний ризик господарської діяльності, яка здійснюється за рахунок власних або запозичених коштів, та має на меті одержання прибутку, або інших соціальних благ. Запропонована дефініція поняття «Адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності» та розкрито його зміст. Розкрито сутність примусового виконання судових рішень і рішень інших органів як одного із видів адміністративної діяльності. Наведено основні ознаки адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності як одного із видів регулюючого впливу на суспільні відносини у зазначеній сфері.

Ключові слова: адміністративно-правове регулювання, об'єкт адміністративно-правового регулювання, підприємництво, підприємницька діяльність.

The article is devoted to the study of administrative and legal regulation of entrepreneurial activity. Based on the theoretical developments of administrative scientists and analyzing the doctrinal provisions regarding the interpretation of such concepts, in particular, as: «entrepreneurship»; «entrepreneurship»; «object of administrative and legal regulation»; «administrative and legal regulation», the author's definition of the concept of «administrative and legal regulation of business activity» is proposed in the article. It is substantiated that social relations between subjects of entrepreneurial activity and subjects of public activity are the subject of study of the science of administrative law, and entrepreneurial activity is the object of the influence of administrative and legal regulation. The author's definition of the concept of «entrepreneurial activity» is proposed and its essence is revealed, as one of the types of independent economic activity implemented by an individual or legal entity at its own risk, which is carried out at the expense of own or borrowed funds, and aims to obtain profit or other social benefits. The definition of the concept of «Administrative and legal regulation of business activity» is proposed and its content is revealed. The essence of enforcement of court decisions and decisions of other bodies as one of the types of administrative activity is disclosed. The main features of administrative and legal regulation of entrepreneurial activity as one of the types of regulatory influence on social relations in the specified sphere are given.

Keywords: administrative and legal regulation, object of administrative and legal regulation, entrepreneurship, entrepreneurial activity.

Articolul este dedicat studiului reglementării administrative și juridice a activității antreprenoriale. Pe baza dezvoltărilor teoretice ale oamenilor de știință administrativ și analizând prevederile doctrinei privind interpretarea unor astfel de concepte, în special, ca: „antreprenoriat”; „antreprenoriat”; „obiect de reglementare administrativă și juridică”; „reglementare administrativă și juridică”, definiția autorului a conceptului de „reglementare administrativă și juridică a activității afacerii” este propusă în articol. Se susține că relațiile sociale dintre subiecții activității antreprenoriale și subiecții activității publice fac obiectul de studiu al științei dreptului administrativ, iar activitatea de întreprinzător face obiectul influenței reglementării administrative și juridice. Se propune definirea de către autor a conceptului de „activitate antreprenorială” și se dezvăluie esența acestuia, ca unul dintre tipurile de activitate economică independentă implementată de o persoană fizică sau juridică pe propriul risc, care se desfășoară pe cheltuiala propriei sau fonduri împrumutate și urmărește obținerea de profit sau alte beneficii sociale. Se propune definirea conceptului de „Reglementare administrativă și juridică a activității afacerii” și se dezvăluie conținutul acestuia. Este dezvăluită esența executării hotărârilor judecătorești și a hotărârilor altor organe ca unul dintre tipurile de activitate administrativă. Sunt prezentate principalele trăsături ale reglementării administrative și juridice a activității antreprenoriale ca unul dintre tipurile de influență reglementară asupra relațiilor sociale în sfera specificată.

Cuvinte cheie: reglementare administrativă și juridică, obiect de reglementare administrativă și juridică, antreprenoriat, activitate de întreprinzător.

Постановка проблеми. В умовах інтеграції економіки України до світового економічного простору поступово відбувається переосмислення сучасного ринкового господарства шляхом вироблення нових типів і форм економічного розвитку. Створенню економічної основи суспільства сприяє, зокрема, підприємницька діяльність. Це виявляється у тому, що учасники суспільства ініціюють створення власної справи, що сприяє покращенню їх власного добробуту та зростанню економіки країни. Тобто, люди долають наслідки економічних криз та адаптуються під нові умови життя, шляхом створення нових форм підприємницької діяльності, чим намагаються покращити своє матеріальне благополуччя та добробут держави. Підприємництво набуває актуальності саме в період трансформації ринкової економіки в Україні, адже безпосередньо впливає на становлення та розвиток ринкових інституцій, зокрема відтворенню вільного конкурентного середовища. Загалом, підприємницька діяльність – є достатньо динамічним явищем, яке сприяє інноваційності держави, її науковому, технологічному, соціальному та економічному розвитку, а також розвитку людини у суспільстві. При цьому доцільно зазначити, що правовідносини, які складаються у сфері підприєм-

ницької діяльності забезпечуються, передусім, нормами господарського права та цивільного права, що виходить за межі цього дослідження. Утім, безсумнівно, суспільні відносини між суб'єктами підприємницької діяльності та суб'єктами публічної діяльності – є предметом вивчення науки адміністративного права.

Аналіз публікацій, у яких започатковано аналіз окресленої проблеми. Вивченню проблем правового регулювання підприємницької діяльності приділяли увагу такі вчені-дослідники, зокрема: В. Б. Авер'янов, О. О. Авдеев, О. Ф. Андрійко, О. В. Баклан, О. В. Бігняк, Ю. П. Битяк, А. Г. Бобкова, З. С. Варналі, В. М. Гайворонський, Н. І. Дяченко, Т. А. Єфанов, С. В. Ківалов, В. І. Курило, М. І. Мельник, О. М. Музичук, Н. О. Саніахметова, В. С. Щербина, Л. Г. Шморгун та багато інших. У той же час підприємницька діяльність, як об'єкт правового регулювання адміністративного права усе ще залишається малодослідженою.

Тому **метою цієї статті є:** визначення поняття «адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності».

Виклад основного матеріалу. Держава і економіка дуже тісно пов'язані, а тому суб'єкти економіки є носіями економічних інтересів. Держава завжди втручається в діяль-

ність підприємців, і майже ніколи не виступає, як сторонній спостерігач. Роль держави полягає у створенні умов для ефективної роботи економічного ринкового механізму. Державне регулювання ринкової економіки представляє собою цілий комплекс заходів законодавчого, правозастосовного та контролюючого характеру, що здійснюються уповноваженими державними інституціями та іншими правомочними суб'єктами, з метою адаптації існуючої економічної системи до викликів часу. Тому роль держави сьогодні проявляється у регулюванні ринкової економіки за допомогою законодавчого впливу, спрямованого передусім, на сферу підприємницької діяльності, отже переважна роль регулювання підприємництва належить саме правовому регулюванню.

Для досягнення мети цього дослідження, необхідно, передусім, проаналізувати терміни «підприємництво» та «підприємницька діяльність». Перш за все звернімося до положень чинного законодавства, яке містить визначення поняття «підприємництво». Так, відповідно до статті 42 Господарського кодексу України [1] «підприємництво – це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку». З наведеного вбачається, що законодавець тлумачить поняття «підприємництво» через усі основні його ознаки, утім така дефініція не містить окреслення меж такого виду господарської діяльності.

Представники правової науки достатньо повно розкривають зміст понять «підприємницька діяльність», «підприємництво». Зокрема, В. О. Сизоненко, зазначає, що підприємництво – це здійснювана на власний ризик не заборонена законом ініціативна, систематична діяльність фізичних осіб або юридичних осіб (підприємців), спрямована на одержання прибутку від такої діяльності, заснована на приватній або на іншій формі власності. На думку автора така діяльність здійснюється виключно під власну відповідальність [2, с. 5]. Вчений надає визначення підприємницькій діяльності через її основні ознаки, вказуючи на те, що така діяльність є: ініціативною; систематич-

ною; основна мета підприємництва – одержання прибутку; здійснюється лише під власну відповідальність. З точки зору В. М. Селіванова, «підприємництвом є не будь-яка корисна для суспільства діяльність по виробництву продукції, наданню послуг, а лише та, що характеризується такими основними ознаками: економічною самостійністю та автономною волею її суб'єктів; ініціативністю; творчим новаторським характером; систематичністю; здійснюється на власний ризик і під власну повну майнову відповідальність; здійснюється з метою одержання прибутку; є правомірною» [3, с. 8]. Тобто, вчений чітко окреслює межі такого виду господарської діяльності – виробництво продукції, надання послуг; виконання робіт, що безперечно є доцільним.

Враховуючи, зазначені наукові підходи, можна резюмувати, що підприємницька діяльність і підприємництво абсолютно тотожні поняття, які являють собою один із видів господарської діяльності. Отже, під підприємницькою діяльністю пропонуємо розуміти вид самостійної, запровадженої фізичною або юридичною особою на власний ризик господарською діяльністю, яка здійснюється за рахунок власних або запозичених коштів, та має на меті одержання прибутку, або інших соціальних благ.

Підприємницька діяльність здійснюється відповідно до встановлених державою загальнообов'язкових правил поведінки у цій сфері, які забезпечуються за допомогою різноманітних правових методів і засобів, зокрема, адміністративно-правових. А отже, підприємницька діяльність є об'єктом охорони адміністративного права, а відповідно, і об'єктом впливу адміністративно-правових норм, які регулюють цю сферу правових відносин.

У тлумачній словниковій літературі «регулювати» вживається у значенні «впорядковувати що-небудь, керувати чимось, підкоряючи його відповідним правилам, певній системі» [4].

У теорії права категорія «правове регулювання» тлумачиться вченими неоднаково. Так, О. Ф. Скакун визначає термін «правове регулювання», як упорядкування державою суспільних відносин, їх правове закріплення, розвиток та охорона, за допомогою права і від-

повідних правових засобів [5, с. 88]. У свою чергу О.М. Бандурка розглядає правове регулювання «як форму соціального реагування відповідно до вимог норм права, засновану на усвідомленні суб'єктами права своїх прав та обов'язків» [6, с. 12].

Отже, з урахуванням зазначеного, під правовим регулюванням пропонуємо розуміти здійснюваний за допомогою правових засобів результативний вплив держави на певні аспекти суспільних правовідносин, з метою їх упорядкування.

Правове регулювання підприємницької діяльності здійснюється, як з метою забезпечення внутрішніх умов для її розвитку та функціонування, так і зовнішніх умов. Для регулювання підприємницької діяльності особливо важливого значення набуває адміністративно-правове регулювання. Загалом, для адміністративного права характерною є наявність певним меж правового регулювання. Тобто, адміністративне право обмежується сферою діяльності виконавчих і розпорядчих органів, а також відносинами управлінського характеру. Для таких відносин характерним є певний зв'язок безпосередньо із метою державного управління, адже однією зі сторін адміністративних правовідносин завжди виступає орган державного управління, або посадова особа із відповідними повноваженнями, яка цей орган представляє [7].

Якщо звернутися до тлумачення науковцями поняття «адміністративно-правове регулювання», то здебільшого наукові підходи зводяться до того, що його відмінністю є специфічний вплив адміністративно-правових засобів на суспільні відносини при їх упорядкуванні. Так, В. І. Теремецький розтлумачує адміністративно-правове регулювання, «як цілеспрямований вплив правових норм, прийнятих державою, який забезпечується відповідними адміністративно-правовими засобами, за допомогою якого врегульовуються суспільні відносини» [8, с. 51]. Аналогічної точки зору дотримується також П. В. Литовченко, який визначає адміністративно-правове регулювання, як планомірний вплив адміністративно-правових норм на визначені суспільні відносини, що здійснюється за допомогою адміністративно-правових засобів, із ціллю забезпечення

прав, свобод і інтересів фізичних чи юридичних осіб, зокрема, у публічно-правовій сфері, для звичного функціонування суспільства та держави [9, с. 130].

До особливостей адміністративно-правового регулювання вчені-адміністративісти відносять: а) нерівність волі сторін у адміністративно-правових відносинах, що представляє собою домінанту суб'єкта владних повноважень над об'єктом управління; б) «суб'єкт управління, як правило, наділений державно-новладними повноваженнями щодо об'єкта управління»; в) об'єкт управління, як правило, зобов'язаний виконувати владні приписи суб'єкта владних повноважень [10, с. 42].

Таким чином, адміністративно-правове регулювання – це спеціальний вид правового регулювання, об'єктом впливу якого виступають адміністративні правовідносини. Таке правове регулювання здійснюється виключно за допомогою адміністративно-правових засобів.

Як один із видів правового регулювання, адміністративно-правове регулювання здійснює регулюючий вплив на певні об'єкти у адміністративно-правових відносинах, таким об'єктом також виступає підприємницька діяльність.

Ще з часів проголошення незалежності України було запроваджено курс переходу економіки на соціально-ринкові рейки. Цей процес мав бути забезпечений відповідним законодавчим підґрунтям, що в подальшому складали законодавчі акти, що регулювали сферу підприємницької діяльності. Серед таких прикладів можна назвати: Закон України «Про підприємництво» [11], який втратив чинність з 01.01.2004 року, окрім положень статті 4 цього законодавчого акту, а також Закон України «Про підприємства в Україні» [12], який втратив чинність з 01.01.2004 року. Те, що сфера підприємницької діяльності регулювалася низкою правових актів, зокрема, і адміністративно-правових, свідчить про те, що держава сприяє розвитку ринкової економіки, підкреслюючи соціально-важливу роль підприємницької сфери. У досліджуваній царині передусім необхідно зважати на статтю 42 Конституції України [13], яка гарантує кожному право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом; захист конкуренції у під-

приємницькій діяльності; захист від зловживань монопольним становищем на ринку; а також захист від «неправомірного обмеження конкуренції та недобросовісної конкуренції» на ринку. Окрім того, «Держава захищає права споживачів, здійснює контроль за якістю і безпечністю продукції та усіх видів послуг і робіт, сприяє діяльності громадських організацій споживачів» [11]. З наведеного вбачається, що держава здійснює як регуляторний вплив, який виявляється у тому, що держава проводить відповідну регуляторну політику, спрямовану, зокрема, на вдосконалення адміністративних відносин між публічними органами влади та суб'єктами господарювання, так і контролюючий, а також управлінський вплив на сферу підприємницької діяльності, у контексті чого можна говорити про те, що сфері підприємницької діяльності виступає об'єктом також і адміністративно-правового регулювання.

Висновки. Зазначене вище надає нам можливість сформулювати основні ознаки адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності: 1) здійснює нормативний регулюючий вплив на правовідносини у сфері підприємницької діяльності, як на один із об'єктів власного впливу; 2) здійснюється за допомогою спеціальних адміністративно-правових засобів (норм права; актів реалізації права; відповідних правовідносин тощо); 3) має власний предмет (суспільні відносини між органами публічної адміністрації та суб'єктами їх управління, що носять управлінський характер) та об'єкт (адміністративно-правові відносини, що виникають у сфері підприємницької діяльності, з приводу їх реалізації) адміністративно-правового регулювання; 4) адресоване виключно об'єкту публічного управління у сфері підприємницької діяльності.

Завершуючи представлене наукове дослідження, можемо запропонувати під адміністративно-правовим регулюванням підприємницької діяльності розуміти один із видів регулюючого впливу на суспільні відносини у зазначеній сфері, що здійснюється уповноваженими органами публічної влади за допомогою спеціальних методів та сукупності правових засобів, а також процесів і станів, які виникають у сфері підприємницької діяльності

ті під впливом відповідних адміністративно-правових норм.

Список використаних джерел:

1. Господарський кодекс України: Кодекс України; закон від 16.01.2003 № 436-IV. *Голос України* від 14.03.2003 № 49.
2. Сизоненко В. О. Сучасне підприємництво: Навч. посіб. К.: Знання-Прес, 2008. 440 с.
3. Селіванов В. М. Концептуальні засади Кодексу про підприємництво України. *Право України*. 1995. № 2. С. 3 – 11.
4. Академічний тлумачний словник української мови: в 11 томах: Том 8, 1977, стор. 480. URL: <http://sum.in.ua/s/reghuljuvaty#:~:text>
5. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: Підручник. Харків: Консум, 2001. 656 с.
6. Адміністративна діяльність поліції у питаннях та відповідях : навчальний посібник / за заг. ред. О. М. Бандурки ; О. І. Безпалова, О. В. Джафарова, С. М. Князев та ін.; МВС України. Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків: ХНУВС, 2017. 242 с.
7. Адміністративне право України: підручник: Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, В. В. Богуцький та інші / за заг. ред. Ю. П. Битяка, В. М. Гаращука, В. В. Зуй. Х.: Право, 2010. 624 с.
8. Теремецький В. І. Поняття адміністративно-правового регулювання у сфері оподаткування. *Держава та регіони. Серія «Право»*. 2012. № 1 (35). С. 50-54.
9. Литовченко П. В. Поняття адміністративно-правового регулювання у сфері комунального господарства. *Митна справа*. 2012. № 2 (80). частина 2, книга 2. 130 с.
10. Адміністративне право України: навчальний посібник: Остапенко О. І. Ковалів М. В., Єсімов С. С. та ін. Загальна частина.. Львів: СПОЛОМ, 2017. 516 с.
11. Про підприємництво: Закон України від 07.02.1991 № 698-XII (втратив чинність від 01.01.2004, крім ст. 4). *Голос України* від 05.03.1991.
12. Про підприємства в Україні: Закон України від 27.03.1991 № 887-XII (втратив чинність 01.01.2004). *Голос України* від 06.05.1991.
13. Конституція України: Конституція; Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Голос України* від 13.07.1996 № 128.